

VERDER KIJKEN

Het verkiezingsprogramma van GROEN LINKS

De lijst van PPR, PSP, CPN, EVP en onafhankelijken voor de
kamerverkiezingen van 6 september 1989

FINANCIËLE TOELICHTING

13 juli 1989

GROEN LINKS

Samenvatting financiële toelichting bij het verkiezingsprogramma.

Het kabinet Lubbers heeft de Nederlandse economie in een zorgwekkende staat achtergelaten. Er is sprake van nieuwe armoede, de milieuproblemen worden onvoldoende aangepakt en de werkloosheid is nog steeds onaanvaardbaar hoog. Een ander beleid is dringend noodzakelijk; er moet ook veel worden hersteld.

Dat andere beleid kost veel geld. Deze financiële toelichting bij het program van GROEN LINKS laat zien hoe dat kan worden gefinancierd. Dat geschiedt met name door een andere verdeling van de lasten, niet door de overheid meer te laten lenen.

Het gaat de winsten en de hoge inkomens zeer voor de wind, mede doordat CDA en VVD de lastenverlagingen steeds daarheen schoven. Toch wordt voortdurend op de 'smalle marges van het beleid' gewezen. Andere partijen houden vast aan de stelregel dat de collectieve sector in verhouding hoe dan ook niet mag groeien. GROEN LINKS is op dit punt realistischer. Een verantwoord beleid ten aanzien van de koopkracht van de sociale uitkeringen en het milieu kan niet binnen die stelregel worden gerealiseerd. Een zekere uitbreiding van de collectieve sector is met zoveel nieuwe taken onvermijdelijk.

Naast het door het CPB veronderstelde 2,5 % groei-scenario plaatst GROEN LINKS ook een financieel beeld voor een situatie met lagere selectieve economische groei. Ten onrechte wordt door het CPB zonder discussie uitgegaan van een continuering van de bestaande trend. Het is moeilijk te bepalen welke invloed een beleid gericht op een duurzame economische ontwikkeling in kwantitatief opzicht zal uitoefenen op de groei. GROEN LINKS acht het niet verantwoord om een lagere groei buiten beschouwing te laten. Daarom is ook een scenario met een lage groei van 1 % opgenomen.

Samengevat is het beeld van kosten en baten:

	kosten	baten
ruimte		18,7
sociale zekerheid	13,1	
ambtenaren/trendvolgers	15,0	
milieu investeringen	4,0	
groentax		5,0
nieuw beleid	12,1	
bezuinigingen		9,1
lastenverzwaringen (saldo)		11,4

totaal	44,2	44,2

De uitgaven voor sociale zekerheid omvatten herstel koppeling, verhoging van de minima met 15 % , optrekken van de WW en WAO van 70 naar 80 % en verhogen van de uitkering van jongeren; samen per saldo 13,1 mrd gulden.

De uitgaven voor arbeidsvoorwaarden van ambtenaren en trendvolgers gaan uit van herstel van de koppeling, financiële ruimte voor 15 % atv, en verbetering van arbeidsvoorwaarden in de zorgsector; samen 15,0 mrd gulden.

Investeringen in milieubeschermdende voorzieningen bedragen direct ten laste van de overheid 4 mrd, terwijl de heffingen in het kader van het milieubeleid (groentax) netto 5 mrd opbrengen.

Daarnaast wordt op diverse terreinen nieuw beleid uitgezet (12,1

mrd) tegenover bezuinigingen op andere gebieden (9,1 mrd, waaronder defensie 3 mrd).

Behalve uit de beschikbare ruimte wordt dit programma gefinancierd uit lastenverzwaringen die vooral hogere inkomens, winsten en vermogens treffen. De voorgenomen tariefsverlaging voor de hoogste schijven in het kader van Oort wordt ongedaan gemaakt, terwijl de vennootschapsbelasting wordt verhoogd. Dit is verantwoord met het oog op de sterke stijging van de winsten.

1. Inleiding.

Het verkiezingsprogramma van GROEN LINKS voor de periode 1989--1993 geeft voorrang aan de meest dringende sociale problemen en milieuvraagstukken. De werkloosheid moet omlaag. De minimuminkomens behoren te worden opgetrokken. Recht op werk en recht op een leefbaar inkomen worden in ere hersteld als ernstig te nemen doelstellingen van het sociaal-ekonomisch beleid. De ekonomie moet op de toekomst worden ingericht. Produktie en konsumptie worden afgestemd op een duurzame ontwikkeling van de kringloop tussen mens en natuur. Dat vraagt om democratisch beheer van de hulpbronnen en een krachtig en konsekwent beleid van de overheid ten aanzien van het milieu.

Aanpak van deze problemen vraagt om een andere inzet van de middelen; en ook om meer middelen dan het beleidskader van CDA en VVD omvat. Als men bij voorbaat uitgaat van verdere beperking van de kollektieve uitgaven en lastendruk en bevordering van de rendementen, dan is een koerswijziging van het beleid onmogelijk.

De financiële toelichting op het verkiezingsprogramma van GROEN LINKS geeft aan hoe de noodzakelijke middelen kunnen worden verworven; niet door de overheid het geld te laten lenen, maar door een andere verdeling van de lasten.

Wie beweert dat milieubeleid en aanpak van de ontstane sociale problematiek voorrang krijgen, en tegelijkertijd de ongeken- de bevoordeling van de hoge inkomens en winsten van de afgelopen jaren intact wenst te laten, misleidt de mensen. Het CDA en de VVD zijn daarvan niet vrij te pleiten. GROEN LINKS voelt er niets voor te ontkennen, dat de omvang van de gemeenschapsuitgaven relatief zal moeten toenemen en zo ook de daarvoor noodzakelijke middelen. Wanneer anderen - ook de PvdA - hun gestelde doelen echt willen bereiken, zullen ook zij er niet uitkomen met de simpele stelregel van "niet- stijgende kollektieve lastendruk". Zonder verder kijken is deze stelregel aan de verkiezingsprogramma's van de andere partijen opgelegd. Na 6 september zal dit uitgangspunt echter niet bestand blijken tegen de onzekerheden van de ekonomische ontwikkeling en de vele opgaven waarvoor het beleid wordt geplaatst.

In de diskussie over financieel-ekonomische politiek voor de komende periode wordt vaak de indruk gewekt dat de marge voor het beleid gering is. Ieder uitbreiding van voorzieningen of inkomensverbetering schijnt regelrecht tot het failliet van de Nederlandse ekonomie te leiden. Voor echt milieubeleid en sociale rechtvaardigheid kan blijkbaar geen geld gereserveerd worden. De stelling dat de beleidsmarge gering is fungeert als dooddoener om de oppositie in het hok te drijven. De hoogconjuntuur van de internationale ekonomie heeft de regering Lubbers-De Korte geholpen en de beleidsruimte vergroot. Niettemin vond dit kabinet geen uitweg uit de financiering van het milieubeleid en geen antwoord op de terechte eisen van mensen, die de laatste jaren fors hebben moeten inleveren. CDA en VVD hebben zich immers vastgelegd op 'winst wordt werk' en 'lastenverlichting wordt ekonomische groei'.

De loonmatiging is in ons land sterk doorgevoerd en de concurrentiepositie en rendementen blijven zich van jaar tot jaar versterken. De arbeidsinkomensquote daalde in de 80-er jaren sterk. Deze trend zette zich in de laatste drie jaar door: in de periode 1987-1989 daalde de AIQ van 83% naar 78,5%. In de periode 1987-1990 zal naar verwachting het overig inkomen (winst, rente, huur e.d.) toenemen met 28 miljard gulden (Economisch Beeld 1990 van het CPB). De inflatie is relatief gering en de lopende rekening van de betalingsbalans blijft een overschot vertonen. Tegelijkertijd, het is al langer bekend, zijn de salarissen van ambtenaren en trendvolgers in de 80-er jaren sterk achter gebleven bij de loonontwikkeling in het bedrijfsleven. De situatie van vele uitkeringsgerechtigden is nog slechter: er is sprake van nieuwe armoede.

Uit het voorafgaande blijkt dat de regering Lubbers de afgelopen jaren een herverdelingsoperatie van arm naar rijk heeft doorgevoerd, die zijn weerga in de na-oorlogse Nederlandse geschiedenis niet kent.

De marges van het sociaal-ekonomisch beleid zijn in feite veel groter dan vaak gesteld wordt. Nog afgezien van de uitdrukkelijke politieke prioriteiten die wij hanteren, is er zeker in deze tijd van hoogconjunctuur voldoende ruimte voor een drastische herverdeling van arbeid en inkomen. Wij trekken in deze toelichting de financiële konsekwenties uit de stellingnames, die door onze partijen de afgelopen jaren zijn ingenomen. Maar ook wie onze analyse niet deelt kan niet volstaan met een grijpstuiver te reserveren voor het herstel van de koppeling en werkgelegenheid, een ander milieubeleid en het richting geven aan een duurzame ekonomie. Want serieus werk daarvan maken vraagt hoe dan ook veel geld.

In de volgende paragraaf wordt nader ingegaan op de uitgangspunten, die ten grondslag liggen aan deze financiële toelichting op het verkiezingsprogramma. Hier wordt mede het werkdocument van het CPB besproken, dat ook gehanteerd is bij de doorberekening van de programma's van andere partijen. In de paragrafen 3 en 4 worden de financiële berekening en de puntsgewijze toelichting gepresenteerd. Hier wordt een zo compleet mogelijk beeld geschapen van de financiële vertaling van de beleidsonderdelen van GROEN LINKS. De slotparagraaf is gewijd aan kanttekeningen bij de invloed van het voorgestane milieubeleid op de ekonomische groei.

2. Uitgangspunten voor de collectieve lasten en uitgaven

GROEN LINKS is voorstander van een uitbreiding van de kollektieve voorzieningen en meer invloed van de overheid op de economische ontwikkelingen. Andere politieke partijen zeggen de keuze voor een (relatieve) uitbreiding van kollektieve uitgaven niet te willen maken. Tegelijkertijd beloven zij echter een aktiever beleid. GROEN LINKS schept op dit punt meer duidelijkheid. De werkgelegenheidspolitiek, de verbetering van inkomen voor de lager en laagst betaalden, het op gang brengen van het milieu-beleid en ontwikkelingssamenwerking zijn belangrijke beleidsvoornemens. Uitvoering van het GROEN LINKSE programma leidt daardoor tot een beperkte verhoging van de kollektieve lasten, die ons inziens nodig en mogelijk is.

Uitgangspunt van onze berekeningen is het CPB werkdocument no. 27, "Collectieve uitgaven, tekortreductie en lastenverlichting 1990-1994: een indicatie voor de beleidsruimte". Het Centraal Plan Bureau maakt bij de berekeningen geen gebruik van een economisch model, maar baseert zich voor de te verwachten economische ontwikkeling op bestaande inzichten. Daarbij wordt een groei van 2,5% en een inflatie van 2% per jaar verondersteld. Samen leidt dit tot een groei van het nominale nationaal inkomen van 4,5% per jaar. De werkgelegenheid in het bedrijfsleven groeit bij veronderstelling met 1%, zodat bij 2,5% volume groei 1,5% produktiviteitsstijging resteert.

Het CPB gaat uit van een voortgezette loonmatiging: de kontraktlonen nemen niet meer toe dan de inflatie (2%), de produktiviteitsstijging wordt geheel benut voor de financiering van 1,5% incidentele loonstijging. Als gevolg van deze veronderstellingen blijft de arbeidsinkomensquote op het (lage) niveau van 1990 gehandhaafd. De werkelijke uitkomst hangt dan af van de loonontwikkeling in de particuliere sector.

Bij de berekeningen wordt uitgegaan van daling van het financieringstekort met 2 % van het NNI. GROEN LINKS aanvaardt dit uitgangspunt bij deze financiële toelichting. Aldus wordt op korte termijn stabilisatie van de rentelasten bereikt.

Het belang van een dergelijke exercitie is de vergelijkbaarheid van de politieke keuzen van de programma's van de verschillende politieke partijen. Het CPB wijst er met nadruk op dat het geheel een boekhoudkundig karakter heeft: er wordt geen rekening gehouden met terugkoppeling van het beleid naar de economie. De door het CPB aangereikte benadering maakt geen aanspraak op realisme in die zin, dat bijvoorbeeld de effecten van het voorgestelde beleid op produktie, werkgelegenheid, en lastenverdeling niet worden verwerkt.

Het is echter denkbaar, dat het beleid leidt tot een vertraging van de door het CPB verwachte economische groei, zodat de beleidsruimte voor de overheid afneemt en bepaalde beleidsdoelinden met elkaar in konflikt komen (zie ook hoofdstuk 5). Een rem op de uitstoot van schadelijke stoffen kan de produktie inperken en kosten van omschakeling veroorzaken.

De economische groei zal selectief moeten zijn. Een selectieve groei heeft welvaartsvoordelen in de vorm van een schoner milieu, minder lasten voor de toekomst, mogelijk ook meer werkgelegen-

heid. Aan de andere kant zijn er gevolgen voor het kostenpeil en voor de ontwikkeling van sectoren die nu de economische groei bepalen.

Wij presenteren daarom twee varianten. In de eerste variant wordt uitgegaan van de door het CPB veronderstelde 2,5% economische groei. In de tweede variant houden wij rekening met mogelijke gevolgen van de noodzaak om een duurzame economische ontwikkeling prioriteit te geven. De door ons bepleite selectieve economische groei kan lager zijn dan die 2,5 %; om een indicatie te geven rekenen wij daarom in deze variant met een groei van 1 % per jaar.

In beide gevallen is de ruimte bij gelijkblijvende collectieve uitgavenquote uiteraard verschillend; dat wordt hieronder getoond.

Variant 1: 2,5 % groei.

Het uitgangspunt van het CPB dat het financieringstekort tot 1994 met 2% van het nationaal inkomen wordt teruggebracht, legt een beslag op de beschikbare ruimte van 12,1 miljard (N.B. De cijfers van het werkdocument 27 zijn op grond van het betreffende persbericht van EZ bijgesteld).

GROEN LINKS volgt in het belang van solide overheidsfinanciën dit uitgangspunt; met name om verdere verdringing van zinvolle overheidsbestedingen door rentelasten te voorkomen. In de berekeningen zijn de overheid en de sociale verzekeringen samengenomen.

Het CPB rekent met een, in vergelijking tot 1990, constant blijvend aandeel van de collectieve sector. Op de bij deze veronderstelling beschikbare ruimte van 47,5 mrd gulden komen in mindering de reeds vastgelegde posten voor de komende jaren (toegelicht in werkdocument 27 van het CPB). Een extra ruimte van 1,6 mrd uit de sociale fondsen wordt benut. Dit leidt tot het volgende beeld:

Ruimte bij gelijkblijvend aandeel collectieve sektor	47,5 mrd
Af:	
*reduktie financieringstekort	-12,1
*kosten reeds overeengekomen beleid	-16,0
*extra uitgaven (ontwikkelingssamenwerking, gemeenten/provincies, verkeer/vervoer e.a.)	- 2,4
Bij:	
*ruimte sociale fondsen	+ 1,6
Resterende ruimte	18,7

Dit bedrag is het uitgangspunt voor de weergave van de financiële consequenties van nieuwe beleid en herschikkingen in variant 1 (zie tabel 1 in hoofdstuk 3)

Variant 2: 1 % groei.

In deze variant wordt uitgegaan van 1 % reële economische groei; nominaal 3 % ipv 4,5 %. Omwille van de vergelijkbaarheid gaan we uit van dezelfde inflatie als in variant 1 (2 % per jaar).

Wij veronderstellen voorts dat de volumegroei verdeeld is over 0,5 % werkgelegenheidsgroei en 0,5 % produktiviteitsstijging. Evenals in de CPB - werkdocument 27 stellen wij de incidentele loonstijging gelijk aan de produktiviteitsstijging (0,5 %) en de contractloonstijging gelijk aan de inflatie (2 %). In deze variant achten wij het, mede gelet op de noodzakelijke milieu-investeringen, aanvaardbaar dat het financieringstekort in een lager tempo daalt, nl. met 1 % van het NNI tot en met 1994. Omdat de werkgelegenheid autonoom minder toeneemt dan in variant 1 zijn extra lasten opgenomen voor uitkeringen in verband met werkloosheid.

Van de beschikbare ruimte bij gelijkblijvend aandeel van de collectieve sector (die 2/3 deel is van de ruimte in variant 1) worden derhalve de volgende posten afgetrokken (in miljarden guldens):

Ruimte bij gelijkblijvend aandeel collectieve sektor 31,6
Af:

*reduktie financieringstekort (met 1% ipv 2%)	- 5,2
*kosten reeds overeengekomen beleid	-16,0
*extra uitgaven (ontwikkelingssamenwerking, gemeenten/provincies, verkeer/vervoer e.a.)	- 2,4
* lasten door lagere groei en werkgelegenheid	- 0,9

Resterende ruimte 7,1

In vergelijking tot variant 1 (met 2,5 % groei) is de ruimte dus 18,7 - 7,1 = 11,6 mrd kleiner. Dit bedrag is het uitgangspunt voor de weergave variant 2, eveneens in tabel 1 in hoofdstuk 3.

3. Financiële vertaling van het programma van GROEN LINKS.

In tabel 1 wordt het overzicht gegeven van de gevolgen van onze voornaamste programmapunten voor de collectieve uitgaven en inkomsten. Daarbij zijn de varianten 1 en 2 (met 2,5 resp 1 % volumegroei) naast elkaar weergegeven. Terwille van de overzichtelijkheid zijn voor variant 2 alleen de bedragen vermeld die afwijken van die in variant 1. Toelichting per onderdeel wordt gegeven in hoofdstuk 4.

Posten die een lastenverzwaring inhouden zijn met * aangeduid.

Tabel 1: Ontwikkeling collectieve uitgaven en inkomsten in 1994 in miljarden gulden in twee varianten

(variant 1 met 2,5 % groei; variant 2 met 1 % groei)

N.B. Bij variant 2 zijn alleen de bedragen aangegeven die verschillen van variant 1.

	variant 1	variant 2
	kosten	baten
	kosten	baten
0. Beschikbare ruimte conform CPB	18,7	7,1
extra bezuiniging in 1 % variant		1,9
1. Herstel van de koppeling		
-ambtenaren en trendvolgers	7,0	
-uitkeringsgerechtigden	5,1	
-kinderbijslag	0,5	
2. Sociale zekerheid		
-15% extra voor de minima	7,7	
-optrekken WAO en WW naar 80%	2,0	
-optrekken uitkeringen 21/22jarigen	0,2	
-extra belasting en premieinkomsten	2,4	
3. Arbeidsvoorwaarden ambtenaren en trendvolgers		
- specifieke verbetering arbeidsvoorwaarden zorgsector	1,0	
-salarislasten ambtenaren	8,0	
-salarislasten trendvolgers	6,0	
-extra belasting en premieinkomsten	5,6	
-minder uitkeringen (75.000)	1,4	
4. Aanvullend werkgelegenheidsbeleid		
-scholing en werkverruiming	0,5	
5. Milieu		
-energiebesparing	1,0	
-emissiebepierking	0,5	
-afval hergebruik	0,5	
-sanering (water-)bodems	1,0	
-natuurbehoud en rioleringen	1,0	
-opbrengst groentax netto	5,0 *	7,3 *
6. Verkeer		
-groentax autogebruik/bezit	0,9 *	
-fiskale maatregelen	1,5 *	
-uitbreiding openbaar vervoer	1,5	
-additioneel beleid	0,7	
-lagere uitgaven wegenbouw	1,0	
7. Defensie		
-geen reële groei	0,4	
-materiële exploitatie en invest.	2,6	
-konversie lopende investeringen	PM	

	variant 1		variant 2	
	kosten	baten	kosten	baten
8. Ontwikkelingssamenwerking				
-uitbreiding	2,4			
9. Onderwijs				
-opheffen knelpunten	2,1			
-studiefinanciering	1,0			
10. Volksgezondheid				
-invoering complete volksverzekering		0,6		
-aanschaffen eigen bijdragen	0,2			
-uitbreiding zorg	0,6			
-specialisten/geneesmiddelen		1,0		
11. Volkshuisvesting				
-wijziging huurstelsel		2,9		
-extra huurssubsidie	1,9			
-reduktie/kwijtschelding BTW	0,9 *			
-stadsvernieuwing	0,5			
12. Welzijn en Cultuur				
-kinderopvang/ouderschapsverlof	0,5			
-cultuur	0,2			
13. Diversen				
-ruimtevaart		0,3		
-landinrichting		0,3		
14. Fiskale maatregelen				
-verhoging VPB		6,0 *		5,0 *
-verhoging huurwaardeforfait		1,8 *		
-verhoging tarieven IB		2,7 *		
-aanpassing herenakkoord		1,1 *		
-verhoging vermogensbelasting		1,5 *		
-belastingfraude/reparatiewetgeving		1,0 *		
-additionele stijging werkgeverspremies				4,2 *
15. Ruimte lastenverlichting/sluitpost	4,2 **		0 **	
TOTAAL	KOSTEN/BATEN		58,7	54,5
			58,7	54,5

Variant 1: toelichting.

Deze financiële berekening heeft als konsekwentie dat de collectieve lastendruk stijgt met per saldo 16,4 mrd. ofwel 3,2 % van het NNI (zie de posten aangegeven met * , tesamen 20,6 mrd.; daartegenover blijft als restpost een algemene ruimte voor lastenverlichting (zie 15) van 4,2 mrd. gulden.)

Het is noodzakelijk hierbij op te merken dat een belangrijk deel van deze lastendrukstijging valt op winstinkomens, vermogens(stijging) en hogere inkomens. Na de drastische verschuiving ten gunste van hoge inkomens die o.a. is verdisconteerd in de belastingoperatie Oort achten wij dit terecht. Het gaat deels om een terugdraaien van effecten van Oort die de inkomensverdeling betreffen. Anderdeels gaat het om zwaardere belasting van de winsten (via vennootschapsbelasting 6 mrd), hetgeen gezien de sterk gestegen rendementen wenselijk is. Specifiek wordt een beroep gedaan op extra belasting van de aardgaswinst (herenakkoord).

De lastendrukstijging die wel van algemene aard is en daarmede op alle (dus niet alleen op de hoge) inkomens valt is de (netto) groentax en lasten-autoverkeer, samen ongeveer 6,5 mrd. Hiertegenover staat de resterende ruimte voor lastenverlichting van 4,2 mrd (post 15). Per saldo is dan, naast de belasting op hogere inkomens en winsten, sprake van een belasting op de consumptie van 2,3 mrd of bijna 1 % in de eindsituatie (ofwel 0,25 % per jaar).

De werkgelegenheidseffecten van het programma van GROEN LINKS zijn aanzienlijk. Uitbreiding van de dienstverlening door de overheid en de aanzienlijke investeringen in openbaar vervoer en milieu hebben effecten op de werkgelegenheid die hier niet specifiek zijn becijferd. Bovendien zal de versterking van de zeggenschap van werknemers in bedrijven en instellingen een positieve invloed hebben op de richting van investeringen en de werkgelegenheid.

Daarnaast heeft de ADV in de kwartaire sector met herbezetting een werkgelegenheidseffect van ongeveer 150.000 arbeidsjaren. De ADV in het bedrijfsleven zal eveneens een positief werkgelegenheidseffect sorteren. Deze effecten komen bovenop de door het CPB voorziene groei van de werkgelegenheid (150 a 200.000).

De werkloosheid zal dan ook drastisch teruggedrongen worden, zoals door GROEN LINKS wordt nagestreefd.

Variant 2: toelichting.

In tabel 2 wordt met name aangegeven hoe het verschil in financiële ruimte ten opzichte van tabel 1 wordt gedekt (baten zijn dan extra dekkingsmaatregelen).

[De regelnummers zijn vergelijkbaar met tabel 1].

Tabel 2: Dekking ruimteverschil variant 2 en variant 1
(lagere groei); in mrd guldens.

	kosten	baten
0. Vermindering beschikbare ruimte extra bezuiniging overheidsuitgaven	11,6	1,9
5. groentax minder lastenverlichting		2,3
14. Maatregelen in fiskale sfeer: stijging werkgeverspremies lagere opbrengst VPB	1,0	4,2
15. gebruik ruimte lastenverlichting		4,2
	-----	-----
	12,6	12,6

Het ruimteverschil bij een lagere selectieve groei wordt opgevangen door onder meer de in variant 1 resterende ruimte voor lastenverlichting (post 15) te gebruiken. Daarnaast is de lastenverlichting die in het kader van de groentax is voorzien verminderd met 2,3 miljard.

Een gedeelte van het ruimteverschil wordt opgevangen door lastenverzwaring op het overig inkomen: in deze variant wordt een stijging van de arbeidsinkomensquote met ruim een procentpunt (ongeveer 4,2 mrd) voorzien in 1994 via verhoging van de werkgeverspremies. Gegeven het relatief lage niveau van het arbeidsinkomenstaandeel en de lagere investeringsbehoefte bij lagere economische groei is dat geen onrealistisch uitgangspunt.

Ingeboekt is hierbij een lagere opbrengst van de vennootschapsbelasting.

Per saldo blijft een noodzakelijke bezuiniging staan van 1,9 mrd op de overheidsuitgaven in 1994, die gezocht moet worden in de Rijksbegroting.

De extra lasten in deze variant vallen gedeeltelijk direct op de voor consumptie beschikbare inkomens (met name regels 5 en 15) voor een bedrag van ongeveer 6,5 mrd. Met andere woorden, waar in variant 1 de hogere lastendruk feitelijk zonder consequenties blijft voor lonen en uitkeringen, is dat in variant 2 met een lagere selectieve groei niet het geval. Het effect komt neer op plusminus 2 % ofwel 0,5 % per jaar op de beschikbare inkomens, hetgeen mogelijk tot uiting zal komen in een algemene temporisering van atv en koopkrachtverbetering.

De conclusie kan luiden dat ook bij een lagere selectieve groei de belangrijkste programmapunten overeind blijven, zij het dat daarbij een in verhouding tot het nationaal inkomen sterkere toeneming van de gemeenschapsuitgaven en collectieve lasten moet worden aanvaard.

Het programma van GROEN LINKS laat zien dat de hogere lasten van selectieve groei evenwel niet ten koste van de lagere inkomens gaan.

4. Puntsgewijze toelichting op de financiële vertaling.

4.1. Herstel van de koppeling.

Uitgangspunt in de CPB-berekening is dat de loonruimte (bij konstante AIQ) 3,5 procent bedraagt, waarvan 2% inflatie en 1,5% incidenteel. Voorzover de collectieve lastendruk constant blijft betekent dit dat de koopkracht van de gemiddelde werknemer toeneemt met 1,5% per jaar, zij het dat die stijging geheel in de sfeer van incidenteel verkregen wordt. Indien sprake is van lastenverlichting, zoals in het CPB voorbeeld van variant 4 (ruimte 5,4 miljard voor lastenverlichting), dan vindt er een extra stijging van de koopkracht plaats.

De vertaling, die het CPB aan herstel van de koppeling geeft, betekent dat, het verschil in koopkracht tussen lonen en uitkeringen systematisch blijft toenemen, te weten met de omvang van het incidenteel. Dit impliceert, dat de berekening van de kosten van het herstel van de koppeling door het CPB een minimale is: herstel van de koppeling op het niveau van de inflatie.

Anders gezegd: indien de reële loonstijging opgebouwd zou zijn uit 1,0% kontraktloon en 0,5% incidenteel dan zou handhaving van de koppeling 6 miljard hoger uitvallen.

Het programma van GROEN LINKS lijkt veel te kosten in vergelijking met anderen, vanwege de extra verhoging van de minima. Maar het programma garandeert dan ook in elk geval dat de kloof tussen het minimum inkomen en het gemiddelde niet groter wordt maar kleiner.

Het is mede daarom van groot belang, dat de "toezeggingen" van zowel PvdA als CDA op het punt van de koppeling op hun merites worden getoetst. Bij iets realistischer veronderstellingen over de loonontwikkeling zal de koppeling ook in hun programma's tot hogere kosten leiden.

4.2. Sociale zekerheid.

De 15% extra voor de minima en het optrekken van WAO en WW naar 80% vormen de garantie tot koopkracht herstel, waarover zojuist al een en ander is gezegd. Daarnaast worden de uitkeringen voor 21- en 22-jarigen opgetrokken naar het volwassenenniveau. In de berekening is gerekend met een bescheiden inverdieneffekt.

4.3. Arbeidsvoorwaarden ambtenaren/trendvolgers en ATV.

Het programma van GROEN LINKS houdt een arbeidsvoorwaardenverbetering van ambtenaren en trendvolgers in van ongeveer 6 procent per jaar.

Door de jarenlange bevrozing van salarissen is een achterstand ontstaan ten opzichte van de marktsector, die becijferd wordt op 12 procent. Met name de akties van verplegenden en verzorgenden voor 5 procent dit jaar maken duidelijk dat de beloning ernstig tekortschiet in verhouding tot de werkdruk en de eisen die in het beroep worden gesteld. Het is nodig dat hieraan tegemoetgekomen

wordt door de achterstand in de komende jaren te compenseren in de arbeidsvoorwaarden.

Hiertoe is allereerst een bedrag van 1 miljard in de berekening opgenomen, dat overeenkomt met een gemiddelde verhoging van 5 procent van de loonsom in de zorgsector, bestemd voor de nodige specifieke verbetering van salaris in verband met functiewaardering, werkomstandigheden e.d.

Ook de zgn. onderwijskorting wordt ongedaan gemaakt (zie onder 9).

Naast de eerder genoemde koppeling (zie punt 1), becijferd op 2 procent per jaar (dus 8 procent of 7 miljard na vier jaar) is een algemene post voor volumestijging van de loonsom van ambtenaren en trendvolgers opgenomen van resp. 8 en 6 miljard, overeenkomend met ongeveer 3,75 procent per jaar ofwel 15 procent na vier jaar. Aldus is de gemiddelde jaarlijkse verbetering van arbeidsvoorwaarden te ramen op 5,5 à 6 procent (buiten de genoemde specifieke verbeteringen in de zorgsector en de post incidenteel à 0,75 % per jaar die reeds in de meerjarenraming is bevat). Daarmede is dus de achterstand van 12 % in gedeelten van 3 % per jaar reël verdisconteerd in de loonruimte over een periode van vier jaar.

GROEN LINKS is voorstander van stimulering van arbeidstijdverkortings in de komende periode, waarbij de overheid het voortouw neemt. De FNV wenst eveneens dat ADV weer aan de orde komt. Als de overheid initiatieven neemt zal de ruimte voor de vakbeweging om ADV in de marktsector te realiseren toenemen.

Een ADV bij de overheid van 15 procent - ofwel 32 uur in 1994 - met herbezetting kost aan bruto salarislaster 8 en 6 miljard voor resp. ambtenaren en trendvolgers, aansluitend bij de cijfers van het CPB. Een deel van de extra salarislaster vloeit direct terug door de belasting en premieheffing (5,6 mrd). Het werkgelegenheidseffect is aanzienlijk; als men rekening houdt met een herbezetting die niet geheel volledig is in verband met behoud van uren voor deeltijdwerkers, zullen er 150.000 banen (arbeidsjaren) bijkomen. Dat leidt door een vermindering van het aantal werklozen en uitkeringsgerechtigden (ongeveer 75.000) tot lagere uitgaven. Aldus zorgt ADV deels voor eigen financiering.

De bestemming van de loonruimte voor overheidsperoneel zal deels afhankelijk zijn van de loonontwikkeling in het bedrijfsleven. Aan de koppeling zal in elk geval worden vastgehouden.

Een voortrekkersrol van de overheid zorgt ervoor dat ADV in de gehele economie gestimuleerd wordt. Bij eventuele terugslag van de economie of een veel lagere groei zou het proces van ADV in het bedrijfsleven vertraagd kunnen worden. Denkbaar is dat dat ook bij de overheid dan het geval zou zijn.

Wel is duidelijk dat ADV in voldoende grote stappen, bijvoorbeeld van 3 uur per week moet worden doorgevoerd. Te kleine stappen leiden tot versnippering, geringe herbezetting en een te klein werkgelegenheidseffect. GROEN LINKS streeft naar een ADV van 3 uur in 1991 en in 1994 zodat in het laatste jaar de 32-urige werkweek is gerealiseerd.

Daarmee kan de werkloosheid met om en nabij 200.000 personen worden worden teruggebracht.

4.4. Additioneel werkgelegenheidsbeleid.

Het betreft hier additioneel beleid, omdat algemeen al gestreefd wordt naar een algemene arbeidsduurverkorting van 15% in 1994 met een zo hoog mogelijke herbezetting. Extra geld wordt besteed aan scholingsactiviteiten ten behoeve van achterstandsgroepen zoals minderheden, herintredende vrouwen, jongeren en langdurig werklozen. Daarnaast worden werkverruimende projecten opgezet.

4.5. Milieu

De groentax - de groene BTW heffing op milieuvervuilende producten - is een instrumentarium dat gericht is op fundamentele herschikking van consumptie - en produktiepatronen. Door bovengemiddelde heffingen op milieuonvriendelijke produkten en produktiemiddelen wordt het verbruik ervan teruggedrongen, met name daar waar alternatieven beschikbaar zijn. Anderzijds zullen de BTW tarieven op milieuvriendelijke produkten en op hergebruik gerichte activiteiten (zoals reparatiediensten) moeten worden verlaagd. Meer algemeen geldt dat tegenover heffingen lastenverlichtingen worden gesteld die arbeid goedkoper maken ten opzichte van kapitaal - en energiegebruik. Daardoor ontstaat een grondige herallocatie.

De opbrengst van de groentax is sterk afhankelijk van de effectiviteit. Naarmate het effect van hogere prijs op het verbruik sterker is, zal de heffing minder opbrengen. Waar geen alternatieven beschikbaar zijn, zullen consumenten en producenten milieubelastende produkten blijven gebruiken, maar zal het volume worden teruggedrongen (gedacht wordt aan wegwerpprodukten/verpakkingen, pesticiden, reklameomzet etc.) Gezien het niveau van de voorgenomen heffingen is een netto opbrengst van verhogingen, verlagingen en veranderingen in het consumptiepatroon in de orde van 4 miljard te verwachten. De beoordelingsmaatstaf bij de toepassing van de groentax is niet allereerst een beoogde netto opbrengst, doch de effectiviteit in termen van de vervanging van milieubelastende door milieuvriendelijke produkten en produktiemethoden.

De te verwachten opbrengst van de groentax is de financiële tegenhanger van het milieuprogramma dat gericht is op drastische vermindering van de uitstoot van schadelijke stoffen. Het referentiekader voor dit programma is het beleid zoals beschreven door Reijnders en V.d. Biggelaar (ESB 1/3/89).

Het gaat hierbij om zowel directe milieu saneringsmaatregelen als om maatregelen die energiegebruik beperken en de emissie van schadelijke stoffen beperken tot niveau's waarbij geen opeenstapeling meer optreedt in het milieu. In sommige sectoren worden directe overheidsinvesteringen toegepast, in andere (zoals bij isolatie van woningen/gebouwen) worden investeringen door particulieren via subsidies bevorderd. Het programma van totaal rond 4 miljard aan overheidsbestedingen beoogt aldus in totaal 9,5 miljard aan investeringen op milieugebied teweeg te brengen, buiten maatregelen op het gebied van verkeer.

4.6. Verkeer.

Er wordt gestreefd naar vermindering van het autogebruik en ook het autobezit ten gunste van het openbaar vervoer.

Als instrument hiervoor zal met name een verhoging van de variabele kosten in de vorm van een verhoogde heffing op benzine (groentax) worden gehanteerd teneinde het autogebruik te doen dalen. Per saldo levert deze heffing 900 miljoen per jaar op.

De wegeaanleg wordt sterk teruggebracht. De investeringen in het openbaar vervoer stijgen daarentegen met 1,5 miljard. Daarnaast wordt er een fietsbeleid gevoerd, een spitsvignet ingevoerd en worden selektief wegen afgesloten.

4.7. Defensie.

De geplande volumegroei van defensie gaat niet door. Opbrengst 0,4 miljard.

Daarenboven wordt in de komende 4 jaar bezuinigd op materiële exploitatie en investeringen ter waarde van 2,64 miljard. De totale bezuiniging bedraagt 3,06 miljard. Het totaal aan defensieuitgaven bestaat globaal uit 6 mrd. materiële en 8 mrd. personele uitgaven.

Daarnaast wordt gestreefd naar lagere personeelsbezetting van het leger, in overeenstemming met de lagere materiële uitgaven. Dit gaat gepaard met vervanging van werkgelegenheid.

Tot slot wordt gestreefd naar het opzeggen van lopende kontrakten dan wel het omzetten (konversie) van lopende investeringen. Hiervoor is eveneens geen bedrag ingeboekt.

4.8. Ontwikkelingssamenwerking.

Gestreefd naar een budget van 2% NI. Voor 1994 betekent dat een verhoging van ca. 2,4 miljard. In nauw overleg met non-gouvernementele organisaties en instellingen in de betreffende landen wordt dit extra budget verdeeld.

4.9. Onderwijs.

Voor goed onderwijs is meer geld nodig. Daarom wil GROEN LINKS niet alleen bezuinigingen terugdraaien, maar ook geld reserveren voor noodzakelijke vernieuwing. Een deel van het benodigde geld kan worden gevonden door interne verschuiving van gelden. Voor verbetering van het stelsel van studiefinanciering is 1 mrd uitgetrokken; daarnaast is de nog niet in de meerjarenramingen opgenomen groei van studentenaantallen meegenomen.

Na aftrek van de kosten van studiefinanciering is per saldo een bedrag van 1,4 mrd opgenomen voor verschillende beleidsonderdelen. Daaronder vallen onder meer:

basisvorming en intrekken vierjarigenmaatregel (samen 0,7 mrd), speciaal onderwijs (0,1), her- en bijscholing e.a. (0,4), ongedaan maken onderwijskorting (0,2).

4.10. Volksgezondheid.

Gestreefd wordt naar de invoering van een complete volksverzekering (zie FNV-plan) zonder nominale premies en met volledige dekking van de risico's binnen een pakket. De eigen bijdragen vervallen. De netto-opbrengst van deze operatie bedraagt 365 miljoen gulden. Een belangrijk aandeel in deze besparing vormen de lagere uitvoeringskosten: 500 miljoen, waarvan 280 miljoen wordt opgebracht door partikuliere ziektekostenverzekeraars.

[De operatie verloopt als volgt: het afschaffen van de nominale premie (100) en vereenvoudigen van de administratie en uitvoeringsstructuur (500) brengen 600 miljoen gulden op. Een groot gedeelte van de besparing van 500 miljoen is afkomstig van de partikuliere ziektekostenverzekeraars. Hun uitvoeringskosten bedragen nu 14% van de omzet. Dat moet tenminste 7% worden (ziekenfondsen). Het afschaffen van de eigen bijdragen kost 235 miljoen, zodat een batig saldo resteert van 365 miljoen.]

Daarnaast wordt 650 miljoen uitgetrokken voor knelpunten in de zorgsfeer. Het betreft hier uitbreiding van de gezinszorg en wijkverpleging (100 miljoen), verkleining van de huisartsenpraktijk (100 miljoen) en uitbreiding van AIDS- preventie en bestrijding (50 miljoen). De overige 400 miljoen worden besteed aan o.a. uitbreiding van de zwakzinnigenzorg en de verpleeghuizen. (NRV 1989) Tot slot wordt gestreefd naar een bezuiniging van 1035 miljoen te bereiken via controle op prijzen van geneesmiddelen en intensieve controle van de boekhouding van apothekers (500). Daarnaast worden de specialisten in loondienst genomen, worden niet-geraliseerde bezuinigingsdoelstellingen alsnog gerealiseerd en worden de voorziene extra uitgaven voor specialisten geschrapt (535 miljoen).

4.11. Volkshuisvesting.

De huren worden gekoppeld aan het inkomen, wat leidt tot een netto-opbrengst voor de schatkist van 2,865 miljard. Daarnaast wordt voorzien in uitbreiding van de individuele huursubsidie: 1,840 miljard. (OTB, 1988) Beide operaties worden simultaan uitgevoerd. Daarnaast wordt reductie/kwijtschelding nagestreefd van de BTW op nieuwbouw. Ten bate van de gesubsidieerde huurwoningen wordt de BTW afgeschaft, een last van 525 miljoen. Ten aanzien van de premie-woningbouw en de vrije sektor wordt het tarief verlaagd naar 6 %. Dat geldt niet voor kantoorbouw en luxe-woningbouw. De totale lasten van dit beleid zijn 410 miljoen.

Voor stadvernieuwing wordt een extra bedrag van 0,5 miljard uitgetrokken.

Als gevolg van de nivellering is het mogelijk, dat de netto huuropbrengst van 2,865 miljard zal dalen. Daarnaast kan het beroep op de individuele huursubsidie verminderen als gevolg van de verhoging van de minima. Beide veranderingen vallen tegen elkaar weg.

4.12. Welzijn en Cultuur.

Er wordt gestreefd naar een nationale regeling van de kinderopvang; de bijdrage van de overheid hieraan bedraagt 0,5 mrd.

Er wordt 200 miljoen extra besteed aan cultuurbeleid. Het betreft hier verbetering van de podium- en beeldende kunsten alsook amateuristische kunstbeoefening en dans. Gestreefd wordt naar een gratis museumjaarkaart en vrije toegang tot bibliotheken.

4.14. Fiskale maatregelen.

De verhoging van de vennootschapsbelasting (Vpb) van 35% naar 48% zal naar schatting 6 miljard bedragen. De winstbelasting voor lage winsten (tot 250.000 gulden) wordt evenredig verhoogd van 40% naar 53%.

Het huurwaardeforfait wordt met name voor woningen boven 2 ton progressief verhoogd. De tariefstelling zal zodanig plaats vinden dat 1,8 miljard gerealiseerd wordt.

Het tarief van de middelste en hoge schijf in de inkomstenbelasting wordt verhoogd naar resp. 55% en 72%. De extra inkomsten bedragen 2,7 miljard zodat de koopkrachtseffecten van Oort gedeeltelijk worden teruggedraaid.

5. Economische groei, milieubeleid en Derde Wereld.

Bij het milieubeleid dient sprake te zijn van een geïntegreerde benadering waarbij alle actoren in de samenleving gemobiliseerd worden en waarbij vanuit beleidsmatig oogpunt alle ministeries hun bijdrage moeten leveren.

GROEN LINKS pleit voor het tegengaan van vervuillende produktie, het opgaan van economische produktiemethoden in ecologische kringlopen en het zo snel mogelijk opruimen van de bestaande troep en een maximale aanscherping van uitstootnormen. Uitgangspunt bij de omvorming naar een ecologische economie is "DE VERVUILER MAG NIET VERVUILEN". Als nu niet wordt ingegrepen is het te laat en lopen de kosten enorm op. Ook dat is een financieel argument.

Het milieu vereist dan ook in de komende jaren een maximale inspanning. Consequentie van een en ander is dat bestaande produktiemethoden moeten veranderen of deels moeten verdwijnen. De huidige consumptiepatronen zullen moeten worden aangepast aan de eisen van een op duurzaamheid gericht economisch systeem. De sector-structuur van de produktie en de verhouding in het gebruik van arbeid, energie, kapitaalgoederen en grondstoffen zal veranderen. De instrumenten die daarvoor worden ingezet zijn:

- * bindende richtlijnen wat betreft produktie en uitstoot van schadelijke produkten en stoffen; 'end of pipe' maatregelen zijn onvoldoende; convenanten moeten wettelijke regelingen worden.

- * groentax; het gaat hier om een gedifferentieerde heffing op produkten, grondstoffen, halffabrikaten en andere produktiemiddelen om middels veranderde prijsverhouding het consumptiepatroon en produktiepatroon te beïnvloeden. Het verbruik van schadelijke stoffen en het gebruik van schaarse grondstoffen en energiebronnen kan daarmee deels worden afgedwongen. Aanvullend kan door verlaging van BTW op bv. reparatiediensten en activiteiten die hergebruik bevorderen de kringloopeconomie worden gestimuleerd.

- * ecologische toetsing van produktieprocessen, technologische ontwikkeling en investeringen. Hiertoe wordt een belangrijke plaats ingeruimd voor een Sociaal Ecologische Raad (aanpassen huidige SER, als overkoepelend toetsingsorgaan, en voor de ondernemingsraden op bedrijfsniveau).

- * Het verminderen van energie- en kapitaalsintensiteit van de produktie door de premielasten op arbeid deels te verschuiven naar kapitaalintensieve sectoren. GROEN LINKS vindt dat investeringen in kapitaalgoederen eerder in aanmerking komen voor belasting dan voor subsidie. Een omvangrijk investeringsprogramma in alternatieve vormen van energie en besparing is onontkoombaar.

- * Stimuleren van de ontwikkeling van milieuvriendelijke technieken en produkten. Een omschakeling naar een op duurzaamheid gericht economisch systeem verloopt soepeler naar mate alternatieve produktiemethoden en produkten aanwezig zijn. Het technologiebeleid zal moeten worden omgevormd en zich niet meer, zoals nu het geval, richten op technologieprojecten in internationale programma's van moeilijk controleerbare multinationals die gezien hun financiële positie geen steun nodig hebben. Ook de

ongerichte generieke instrumenten van het technologiebeleid (INSTIR & TOK) dienen te worden aangepast.

* In diverse sectoren wordt expliciet een rem op produktie c.q. activiteiten nagestreefd dan wel afgedwongen. (automobiliteit, veestapel, energieverbruik, delen van de chemische industrie).

Een beleid dat hier van uitgaat kan de bestaande c.q. verwachte economische groei niet als gegeven aannemen, kwalitatief noch kwantitatief. Voorzover er sprake van economische groei is zal deze selectief moeten zijn. Wanneer de 'kosten van economische groei' daadwerkelijk in rekening worden gebracht - via het beginsel de vervuiler betaalt - dan zullen die kosten verdisconteerd worden in kostprijzen en marktprijzen. Deze kosten leiden ertoe dat bij een gegeven produktiecapaciteit feitelijk een lager materieel produkt mogelijk is. Een schonere economie bij een gelijkblijvend materieel produkt brengt echter ook voordelen, c.q. welzijns groei met zich mee. Tevens zijn er andere, nieuwe en schone produktiemethoden en nieuwe schone produkten die vanwege relatieve kostenvoordelen een opbloei kunnen vertonen. Het (macro) effect voor de economische groei laat zich zowel op korte als op langere termijn moeilijk voorspellen.

Economische groei helpt om het milieubeleid te financieren. Maar beleidsruimte verwerven door 'vuile groei' om daarmee die 'vuile groei' tegen te gaan is een 'contradictio in terminis'.

Te bedenken valt dat we bij het ingrijpen in ecologische cycli te maken hebben met onomkeerbare processen. Eerst vernielen betekent dat je het later niet meer 'goed' kunt maken. De kosten op termijn bij acceptatie van de huidige vorm van economische groei betekent dat de kosten van milieubeleid in de toekomst een veelvoud zullen zijn van de huidige kosten. De voorgestelde beleidsmaatregelen brengen een aantal kosten met zich mee in de sfeer van de investeringen met name ook voor de overheid (openbaar vervoer, woningisolatie, etc.) Het is wezenlijk te bedenken dat investeringen op deze terreinen produktief zijn, omdat ze leiden tot preventie van vervuiling en kostenbeperking voor de maatschappij als geheel.

Een beleid gericht op duurzame ontwikkeling kan dus leiden tot een structureel lagere materiële economische groei ondanks de pluspunten die aan een stringent beleid verbonden zijn. In werkdocument 27 wordt terecht opgemerkt dat er bij de berekeningen geen rekening wordt gehouden met terugkoppeling van beleidsmaatregelen naar het economisch systeem.

Het CPB heeft echter wel een aantal varianten van het Nationaal Milieubeleids Plan (werkdokument 29) voor de middellange en lange termijn doorberekend. De eerste variant bestaat hoofdzakelijk uit 'end of pipe' maatregelen terwijl in de derde variant o.a. ook kwantitatieve restricties op uitstoot van stoffen zijn opgenomen. Het laatste scenario komt enigszins in de richting van het programma van GROEN LINKS met dien verstande dat de voorgestelde maatregelen van GROEN LINKS verder gaan. Opvallend in de uitkomsten is dat op middellange termijn investeringen, produktie, en werkgelegenheid licht positief worden beïnvloed door zo'n beleid met name door de omvang van de investeringsprogramma's die ermee gemoeid zijn. Op lange termijn is sprake van een produktie die een paar procent lager is (-4 % in 2010) dan bij ongewijzigd

beleid. Daarnaast is er sprake van hogere collectieve lasten (1,5%) en toenemende inflatie.

Het CPB merkt terecht op dat naarmate een ingrijpender beleid wordt voorgesteld de onzekerheid over de effecten toeneemt. Bovendien is met name voor de lange termijn de onzekerheid vele malen groter dan voor de middellange termijn. Het CPB gaat echter volledig voorbij aan de aanzienlijke (financiële) gevaren die ontstaan bij 'ongewijzigd beleid' ten aanzien van milieu. Grote onzekerheden zijn dan ook in de basisvarianten niet opgenomen. De vraag of bij ongewijzigd beleid voortzetting van centrale pad van economische groei wel mogelijk is wordt van die zijde ten onrechte niet gesteld. GROEN LINKS heeft gereede twijfel bij een dergelijke veronderstelling. Het ziet ernaar uit dat voortgezette economische groei zonder fundamenteel ingrijpen in produktie- en consumptieverhoudingen reeds eerder op grenzen stuit. De gedachtenvorming en discussie van de laatste tijd (o.a. naar aanleiding van het Brundtland-rapport en WRR- publicaties) over duurzame ontwikkeling en hoe deze te bereiken, dient in de komende periode te worden geïntensiveerd. Het automatisme van het doortrekken van bestaande groeipaden en groeipatronen moet daarbij op de helling worden gezet.

Als de verwachte economische groei kwantitatief niet houdbaar is en de financiële ruimte voor de overheid dientengevolge geringer is, zal bij een geïntensiveerd milieubeleid de keuze die verband houdt met het handhaven van een sociaal aanvaardbaar welvaartsniveau voor allen scherper naar voren komen.

GROEN LINKS wil hierover geen onduidelijkheid laten bestaan. Voorzover een lagere economische groei voortvloeit uit een beleid gericht op duurzame ontwikkeling dient dat geaccepteerd te worden. Bij de aanwending van de financiële ruimte bij lagere economische groei is het tevens duidelijk dat de prioriteit van GROEN LINKS ligt bij de lagere inkomens. De koppeling van het sociale minimuminkomen aan de marktsector en het inlopen van de achterstand van uitkeringsgerechtigden en minima is wat dat betreft onaantastbaar.

Bij een lagere economische groei met minder financiële ruimte voor de overheid zou eventueel met een lagere terugdringing van het financieringstekort genoeg moeten worden genomen. Het is niet ondenkbaar om voor de investeringen in het kader van milieubeleid overheidsleningen te plaatsen bij pensioenfondsen en andere institutionele beleggers. In geen geval zal een beleid gevoerd mogen worden waarbij deze noodzakelijke investeringen achterwege blijven of slechts gedeeltelijk worden gedaan. Ook hier is sprake van een politieke prioriteit. Evenzeer mag een lagere groei niet leiden tot minder aandacht voor de Derde Wereld. De daarvoor gereserveerde middelen blijven gehandhaafd bij lagere groei.
